

DAG HAMMARSKJÖLD – NAJVEČJA SKRIVNOST V ZGODOVINI ZDRUŽENIH NARODOV

Aleksander Čičerov

Izvilleček:

Malo po polnoči 18. septembra 1961 se je čartersko letalo DC-6 Albertina zrušilo blizu kraja Ndola v britanskem protektoratu Severne Rodezije. Nove preiskave kažejo, da so letalo Daga Hammarskjölda zrušili belgijski in južnoafriški plačanci s podporo obveščevalnih služb ZDA in Velike Britanije, da bi ustavili njegove diplomatske napore v Kongu.

Ključne besede:

generalni sekretar OZN, pipo kadeči švedski diplomat, ki ni ustrezal velesilam, vzrok smrti

Dag Hammarskjöld

Dag Hjalmar Agne Carl Hammarskjöld se je rodil 29. julija 1905 v Jönköpingu na Švedskem. Umrli je 18. septembra 1961 v letalski nesreči blizu letališča Ndola v Severni Rodeziji. Po izobrazbi je bil ekonomist in diplomat, bil je najmlajši generalni sekretar Organizacije združenih narodov (Generalna skupščina OZN je izvolila D. Hammarskjölda 7. aprila 1953 s 57 glasovi za, 1 proti in 1 vzdržanim). Ponovno je bil soglasno izvoljen 26. septembra 1957 za nov mandat, ki ga je nastopil 10. aprila 1953.

Njegova prva izvolitev za generalnega sekretarja OZN nas spominja na sedanje čase. Ko je 10. novembra 1952 Trygve Lie napovedal svoj odstop s položaja generalnega sekretarja OZN, so predstavniki držav članic začeli pogajanja o novem kandidatu.

Pogajanja pa so bila neuspešna, ker je Sovjetska zveza blokirala sporazum o nasledniku. 13. marca 1953 je Varnostni svet OZN glasoval o štirih kandidatih. Kanadski predstavnik je dobil največ glasov, spet pa je njegovo izvolitev blokirala Sovjetska zveza. Po posvetu stalnih članic VS OZN je francoski ambasador Henri Hoppenot predlagal štiri nove kandidate, med katerimi je bil tudi Dag Hammarskjöld. Velesile so si želele, da bi mesto GS zasedel človek, ki bi se posvečal administrativnim zadevam in se vzdržal sodelovanja v političnih razpravah. Dag Hammarskjöld je po besedah svoje biografije Emery Kelèn veljal za briljantnega ekonomista, nevsiljivega strokovnjaka in aristokratskega birokrata. Kot tak ni imel veliko nasprotnikov. Sovjetski predstavnik Valerian Zorin ga je označil za neškodljivega. Dejal je, da bo glasoval zanj in je s tem presenetil zahodne velesile. Bliskovita diplomatska akcija je rodila sadove, britanski sekretar za zunanje zadeve Anthony Eden je hitel prepričevati Američane, naj prepričajo nacionalistično Kitajsko, da se vzdrži glasovanja. Švedska je namreč priznala Ljudsko republiko Kitajsko in bi se lahko soočila z vetom Republike Kitajske. Američani, ki so proučevali Daga Hammarskjölda, so naložili svojemu veleposlaniku v OZN, da glasuje zanj, »ker je najboljši, kar lahko dobijo«.

Bil je izobražen in »največji državnik svojega časa«, je o njem dejal predsednik ZDA John F. Kennedy. Žal so nekateri menili, da ni uspel v dekolonizaciji Afrike. Sovjetska vlada je zahtevala njegovo zamenjavo, urad generalnega sekretarja OZN pa bi nadomestili s trojko, ki bi enakopravno predstavljala interese treh skupin držav: kapitalističnih, socialističnih in pravkar neodvisnih.

Za svoje delo je prejel številna priznanja, posthumno tudi Nobelovo nagrado. Bil je častni doktor številnih univerz. Carltonova univerza v Ottawi pa mu je leta 1954 podelila Legum Doctor, honoris causa. Po njem so poimenovane nekatere ulice, trgi in

Mag. Aleksander Čičerov, uredništvo revije
VENTIL, UL FS

knjižnice, diplomatska šola v Ženevi, fundacije itd.

22. julija 1997 je Skupščina OZN sprejela resolucijo, ki je bila podlaga za medaljo Daga Hammarskjölda kot priznanje tistim, ki so izgubili svoja življenja v mirovni operaciji OZN. Izdana pa je bila še znamka s posnetkom Palače OZN z zastavo OZN, spuščeno na pol droga, ter bankovec za 1000 švedskih kron, ki je imel podobo Daga Hammarskjölda.

18. septembra 1961 je Dag Hammarskjöld odpotoval na misijo, v kateri je želel doseči premirje med kongoškimi silami, ki so jih podpirali ZN, in silami Moisa Čombeja. Letalo GS OZN, najeti DC-6 SE-BDY, se je zrušilo blizu Ndole v severni Rodeziji (danes Zambija). Vsi potniki, razen enega, ki je zaradi poškodb umrl kasneje, so izgubili življenje. Vzroki za nesrečo še vedno niso povsem pojasnjeni. Že takoj po nesreči pa so se razširile govorice, da ni bila nesreča, ampak naklepni umor.

1989. leta so se pojavili dokumenti, ki so nakazovali povezavo med CIO, M16 in belgijskimi rudarskimi družbami ter afriško paravojaško organizacijo. V dokumentih je bila tudi izjava direktorja CIE Allena Dullsa, ki je trdil, »da je Dag postal neprijeten in ga je treba odstraniti«. Žal so bili dokumenti kopije in avtentifikacija ni bila končana. Svena Hammarberga, preiskovalca letalskih nesreč, je mednarodna komisija pravnikov leta 2013 zaprosila za preiskavo nesreče. V poročilu je zapisal, da sta bila pilota DC-6 SE-BDY utrujena od dolge poti, na zemljevidu pa ni bil vrisan hrib, v katerega se je zaletelo letalo. Naslednje leto je ameriški veleposlanik v Kongu v Washington poslal opozorilo, v katerem je navedel, da bi bilo letalo GS OZN lahko sestreljeno. Pri tem je omenjal tudi ime belgijskega najemniškega vojaka Jana van Risseghema, poveljnika katanških sil. GS OZN je 16. marca 2015 imenoval neodvisni panel strokovnjakov, ki naj bi pregledali nove informacije v zvezi s smrtjo Daga Hammarskjölda. Vodil ga je Mohamad Chande Othman, predsednik vrhovnega sodišča Tanzanije, sodelovala pa sta še avstralski predstavnik v ICAO Kerry Macaulay in balistični strokovnjak iz Danske Henrik Larsen. V poročilu je bilo navedeno, da je letalo GS OZN pred trčenjem

že gorelo, poleg pa je bilo tudi drugo letalo in varnostniki. Leta 2016 so se pojavili izvirni dokumenti prvotne preiskave, vendar so tisti, ki so bili seznanjeni s preiskavo, opozarjali, da bi tudi avtentični dokumenti lahko služili za prikrivanje vzrokov nesreče. Leta 2019 je bil posnet film z naslovom Cold Case Hammarskjöld, v katerem pilot Jan van Risseghem pove svojim prijateljem, da je sestrelil Hammarskjöldovo letalo. Van Risseghem je imel kar nekaj povezav z Veliko Britanijo: mati je bila Britanka, njegova žena prav tako, izurili so ga v RAF, prejel je vojaško odlikovanje za službo v II. svetovni vojni.

Snemalci filma Cold Case Hammarskjöld so našli tudi prijatelja pilota van Risseghema. Govorili pa so tudi z drugimi piloti, katerih pričanja postavljajo van Risseghema na laž. Tudi vpisi v pilotski knjižici so bili ponarejeni, imena pilotov, s katerimi je letel, pa prav tako. Lahko, da ni vedel, kdo je v letalu Albertina, toda vedel je, kako se letalo sestrelilo, in njegova obramba, da takrat ni bil v bližini kraja nesreče, stoji na trhljih nogah. Uradno ni bil nikoli zaslišan. Pierru Coppensu, ki ga je srečal leta 1956, pa je dejal: »I made the mission and that is all. And then I had to go back and save my life.« Nekoč bomo morda izvedeli pravo resnico.¹

Preiskovalci na kraju nesreče

Dag Hammarskjöld – The biggest Mystery in the History of the United Nations

Abstract:

Shortly after midnight on September 18, 1961 a chartered DC-6 Albertina crashed in a forest near Ndola, in the British protectorate of Northern Rhodesia (now Zambia). New investigations show that Belgian and South African mercenaries may have shot down Hammarskjöld's plane to stop his diplomatic activities in the Congo, possibly even with the backing of U.S. and British intelligence.

Keywords:

Secretary-General of the UN, Mr. Hammarskjöld, a pipe-smoking Swedish diplomat, unsuitable for powers, reason for his death.

¹ Podatki so izbrani iz naslednjih objavljenih gradiv: <https://www.history.com/news/dag-hammarskjold-death-plane-crash>, <7. 4. 2020>, https://en.wikipedia.org/wiki/Dag_Hammarskj%C3%B6ld, <7. 4. 2020>, <https://www.nytimes.com/2019/02/17/world/africa/hammarskjold-crash-mystery.html>, <7. 4. 2020>, <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/12/raf-veteran-amitted-killing-un-secreta>. <7. 4. 2020>.